

6. STATSBYGGS FAGLIGE BEGRUNNELSE FOR PLANFORSLAGET

6.1 Museets begrunnelse for lokalisering til Middelalderparken

Kulturhistorisk Museum (KHM) er en del av Universitetet i Oslo og er landets største kulturhistoriske museum. Museets hovedansvar er å ivareta Norges historie og kulturarv før reformasjonen samtidig som museet også inneholder et myntkabinett, en antikksamling og etnografiske samlinger fra hele verden.

Samling av museets aktiviteter

Museets hovedbygning ligger i Frederiks gate 2, men virksomhetene er i dag spredt på flere steder i Oslo sentrum og i Vikingskipshuset på Bygdøy. Det er både ressursbesparende og det gir en faglig synergieffekt å samle mest mulig av virksomheten med alle samlinger, utstillinger og arbeidsplasser på ett sted, ikke på ti steder som tilfellet er i dag.

Museets formidling av middelalderfunn i området

Kulturhistorisk museum har som sin visjon å være arena for å skape kulturforståelse. Det skal spre kunnskap om og forståelse og respekt for egne og andres kulturer med utgangspunkt i museets samlinger og kompetanse. Museet tar sikte på å bli Norges mest moderne senter for aktiv gjenstandsbasert læring innen kulturforståelse.

Lokalisering i umiddelbar nærhet til parken med middelalderruinene og den middelalderske bystrukturen i Gamlebyen og med kulturminnene som finnes i Ekebergåsen gir museet et unikt utgangspunkt for formidling av denne tidsepoken. I tillegg finnes en rekke kulturminner fra steinalder til jernalder i Ekebergåsen. Alle funn som er gjort og all bygningsstein som finnes fra middelalderen i Gamlebyen tilhører museets samlinger og vil kunne stilles ut der de ble funnet. Videre er det et ønske å kunne samle hele vikingtidsmaterialet på ett sted, både vikingskipene, alle gravfunnene fra vikingtid og funnene fra Norges eldste by Kaupang i Vestfold, nettopp på det stedet der Oslo, landets hovedstad, vokste frem i sen vikingtid. Det er et viktig poeng når vikingskipene flyttes til det nye museet, at disse kommer i nær kontakt med det rekonstruerte vannspeilet.

Det kan også bli aktuelt at funn som graves ut og dokumenteres fra selve museumstomten før museet bygges deretter kan stilles ut og formidles i det nye museet. En arkeologisk utgravning på den fremtidige museumstomten vil være en formidlingsmessig tilleggsverdi for museet.

Museet vil være i aktiv relasjon til parken

Det er anslått at det nye museet vil få 700.000 besøkende pr år. Av disse er det anslått 50.000 skoleelever. Museet ønsker å kunne tilby alle besøkende et museum med parkmessige omgivelser som gir mulighet for utendørs aktiviteter og formidling i tilknytning til kulturminnene i området. Dette er spesielt viktig i undervisning. I dag ligger museet til gate og har ikke egne utearealer, slik at det ikke er mulig å etablere en aktiv relasjon mellom innendørs og utendørs arealer. Plassering i parken gir dermed nye muligheter.

Museet vil kunne utgjøre et betydelig supplement til dagens historieformidling i Oslo Middelalderby. Gjennom museet vil publikum i parken få en mulighet til en dypere og bredere historiefortelling knyttet til ruinene på stedet enn hva som er mulig i dag. Et museumsbygg i parken vil videre kunne trekke besøkende som normalt "ikke går på museum" til kafé og andre servicefunksjoner. Dette vil gjøre museet mer folkelig og gi det en funksjon som sosial arena ut over museets formidlingsfunksjoner. Også museets utendørsaktiviteter vil kunne trekke folk nærmere museet. Kombinasjonen av det nye museet, dagens middelalderpark og andre former for formidling i middelalderparken vil samlet kunne bidra til nye aktiviteter og på denne måten skape en synergieffekt for formidling av kulturminnene.

Samarbeid om aktiviteter og arrangementer i Middelalderparken

Museet vil som en seriøs aktør også kunne inngå i et samarbeid med andre aktører i forbindelse med publikumsarrangementer som "Middelalderfestivalen" og "Øyafestivalen". Tilstedeværelsen av slike arrangementer vil også kunne være en fordel for museet ved å bidra til å bryte barrierer til et annet og

ynge publikum. I tillegg skal parken være en arena for rekreasjon. Bruk av arealene til ulike arrangementer må gjøres gjennom et samarbeid på friområdets premisser.

6.2 Begrunnelse for planforslag alternativ 1

Videreutvikling av Middelalderparken

Planforslaget er utformet med sikte på en løsning der museumsanlegget og parken spiller sammen om historieformidlingen. Det tas sikte på å sikre en god utforming og bruk av området totalt sett, med utgangspunkt i å ta vare på viktige kulturminner og videreutvikle Middelalderparken som museumspark, friluftspark og rekreasjonspark og folkepark.

Rekonstruksjonen av middelalderterrenget vil, i tillegg til å øke lesbarheten av landskapet, også muliggjøre en rekonstruksjon av middelalderstrukturer som Clemensallmenningen og Vestre strete. Planforslaget tilrettelegger for utforming og plassering av utstillingsbygget slik at helhet og sammenheng mellom parkens delområder. Viktige siktlinjer vil bli ivaretatt på en langt bedre måte enn i dagens situasjon. På denne måten vil museumsutbyggingen gi verdifulle kvaliteter til Middelalderparken, som ansees som vanskelig å realisere uten museet.

Skal Middelalderparken opparbeides som ønsket, forutsetter det store offentlige investeringer. Dette er knyttet til senking av jernbanespor med etablering av kulvert over sportraseen, slik at det kan etableres et sammenhengende parkgulv fra "middelaldertorget" ved krysset Oslogate/Bispegata til vannspeilet. Videre kommer investeringer knyttet til riving av eksisterende bygning, Borgen, som i dag sperrer siktlinjen mellom "middelaldertorget" og Akershus festning.

Uten museumsutbygging syd for Bispegata er det lite sannsynlig at disse offentlige investeringene vil kunne realiseres i overskuelig framtid. Kulvert over Klypen ligger pr. dato ikke inne i Jernbanelantern planer for sportraseen, og det finnes pr. dato heller ingen andre aktører som har planer for å gjennomføre dette tiltaket. Videre vil Borgen etter all sannsynlighet bli stående, fordi den har en økonomisk og bruksmessig verdi som ikke kan erstattes av annen bebyggelse enn museet. Både jernbanesporene og Borgen vil dermed bidra til å fastholde dagens situasjon med terrengsprang og barrierer som bryter opp parken.

Utvikling av museet som signalbygg

KHM er en institusjon av stor nasjonal betydning. Museet må gis en utforming som bidrar til å synliggjøre museets nasjonale rolle, en rolle som vil bli spesielt betydningsfull hvis Vikingskipene inngår i utstillingene. Det forutsettes at bygget utformes mest mulig på Middelalderparkens premisser men likevel slik at området gis en attraksjon som visuelt og funksjonelt kan styrke museet og området som helhet, til byens og nasjonens beste.

Vikingskipene må sikres en verdig plassering

Hvis Vikingskipene flyttes med museet til Middelalderparken, må de sikres en verdig plassering. Dette kan de bare få integrert i Middelalderparken, sør for Bispegata. En lokalisering av skipene i et bygg nord for Bispegata vil gi dem en plassering i en trafikkbelastet del av området, uten kontakt med parkarealet og vannspeilet. Dette er det sentrale argumentet for plassering av et utstillingsbygg med en viss størrelse i direkte kontakt med Middelalderparken, sør for siktlinjen. Det er derfor lagt inn i reguleringsbestemmelsene en forutsetning om flytting av Vikingskipene for store deler av bygningsvolumet sør for Bispegata.

Hensynet til kulturlagene

Innenfor planområdet er det ingen synlige ruiner fra Middelalderen. Planforslagets bestemmelser sikrer videre at utstillingsbygget plasseres skånsomt i forhold til eksisterende kulturlag. Det foreslåtte byggeområdet for museet syd for Bispegata er avgrenset med utgangspunkt i de arkeologiske forundersøkelsene av området, slik at det i minst mulig grad berører de homogene delene av eksisterende kulturlag. Byggeområdet er dermed i hovedsak avgrenset til den del av parken der kulturlagene er helt eller delvis fjernet som et resultat av tidligere virksomheter og utgravninger. Det må videre påpekes at det ved bygging av nye konstruksjoner vil bli lagt vekt på å gjennomføre tiltak som kan bidra til å sikre gjenværende kulturlag mot pågående drenering og gradvise nedbryting. F.eks. vil etablering av kulvert over Klypen bidra til å sikre kulturlagene mot øst (felt C3).

Hensyn til Middelalderparken som parkrom og folkepark

Planforslaget innebærer at Middelalderparken utvides med ca 24 daa i forhold til dagens situasjon, dvs. fra 71 til ca 95 da I tillegg vil kvaliteten på parkarealene være høyere, med hele Middelalderparken som en stor sammenhengende park, fri for barrierer. Museumsbebyggelsen over terreng holdes nord for Clemensallmenningen og arealene som vil være tilgjengelig for rekreasjon og festivaler vil være større enn i dag, med store sammenhengende flater.

Ved offentlig ettersyn hadde planforslaget et utstillingsbygg på 10.000 kvm BRA sør for Bispegata. Dette ville gitt rom for å kunne lokalisere hele museets utstillingsbygg sør for Bispegata. Høringsrunden har imidlertid gitt signaler om at dette ble et for stort volum i forhold til parkrommet. Det valgte konseptet for utstillingsbygget innebærer at store deler av bygningsvolumet plasseres under et rekonstruert terreng. Over terreng er utstillingsbygget halvert, slik at det nå tilsvarer Borgens bygningsvolum (5.000 kvm BRA). Utstillingsbygget vil få en helt annen utforming og plassering enn Borgen og dermed gi en mye bedre situasjon i forhold til kulturminnene og parken.

Museet vil, gjennom å bygge en del av museet på sørsiden av Bispegaten, kunne bidra til å etablere deler av Middelalderparken. Museet vil kunne ha aktiviteter og lange åpningstider og dermed kunne ”bemanne” parken og gjøre den tryggere for folk å ferdes i større deler av døgnet.

Forholdet til Bispegata som kollektivtrasé

Mulighet for publikum til å ankomme museet kollektivt blir meget godt ivarettatt fordi holdeplassene legges til Bispegata nært museets hovedinngang.

Bispegatas rolle som gjennomkjøringsgate for kollektivtrafikk med et stort antall busser og trikkestrasé utgjør en trafikkmessig barriere mellom området nord og sør for Bispegata. Dersom hele museet lokaliseres på nordsiden av Bispegata, vil et svært høyt antall trikker og busser i Bispegata gi en betydelig barriere for kontakt mellom museet og parken.

Bispegatas rolle for framkommeligheten for kollektivtransporten i den nye Bjørvikabyen er imidlertid av så stor betydning for utviklingen av området at Statsbygg har måttet akseptere dette. Det har derfor vært lagt stor vekt på samarbeid med veimyndighetene for å finne fram til en utforming av gaterom og holdeplassområdet som i tilstrekkelig grad også tar hensyn til parkrommets og museets behov. Dette lå til grunn for planforslaget som lå ute på offentlig ettersyn. I mange av høringsuttalelsene ble forslagsstiller kritisert for å tilrettelegge for uakseptabel stor trafikk i Bispegata. Det er derfor gjennom videre dialog med veimyndighetene konkludert med at planen for KHM kun skal omfatte en flaterregulering av veiarealene. Denne forutsettes fulgt opp med en detaljert reguleringsplan for hele Bispegata i regi av Samferdselsetaten.

Trelastgata forlenges og rampes opp til Bispegata

Planforslaget baseres på at Trelastgata videreføres fra under Østre Tangent og rampes opp til Bispegata. Løsningen gir mulighet for sirkulasjon for turistbussene til museet i et gatenett som er del av den generelle bystrukturen i Bjørvika. I museets høysesong (sommeren) kommer det mange turistbusser samtidig til museet. En stor del av dette er knyttet til cruiseturister som skal se Oslos mest populære severdigheter i løpet av en formiddag, som regel Vikingskipene, Holmenkollbakken og Vigelandsparken. Cruiseturistene bruker i gjennomsnitt ca 25 min på Vikingskipmuseet i dag og infrastrukturen for turistbussene må gi en effektiv busshåndtering hvor bussene må kunne komme raskt til og fra museet og ikke kjøre lange runder for oppstilling. Trelastgatas forlengelse ivaretar disse behovene.

I tillegg gir denne løsningen mulighet for en mer bymessig side også på nordsiden av bebyggelsen i C6 og tilrettelegger for en fremtidig bymessig tilkobling for C8 uten avhengighet av at Klypen opphører som jernbanespor. Den tilrettelegger også for økonomiatkomst og atkomst til parkeringskjeller til felt C6. Løsningen med bussoppstilling langs veien er den minst arealkrevende løsningen for bussparkering fordi veiarealet brukes som manøvreringsareal og bussene ikke skal snu.

Reguleringsforslaget åpner for at endelig plassering og utforming av Trelastgatas trasé kan justeres etter en gjennomfør plan- og designkonkurranse, der det vil være mulig å studere løsningene på et mer detaljert nivå.

Eiendomsutvikling nord for Bispegata

Inngått avtale om utbygging av infrastruktur for opera og KHM mellom Bjørvika infrastruktur AS, Oslo kommune og Staten v/Statsbygg fastsetter at teknisk infrastruktur til museet skal bæres av områdets kostnadsbærende areal, men at museet areal ikke skal inngå i dette arealet. Dette betyr at jo mer av arealet nord for Bispegata som benyttes til museumsformål, jo mindre areal i dette området vil inngå i infrastrukturegnskapet for Bjørvika. Manglende volum i forhold til planens maksimale tillatte utnyttelse (BRA) skal kompenseres av Oslo kommune i form av infrastrukturbidrag tilsvarende arealmankoen.

I planforslag alternativ 1 foreslås det at museet kan disponere maksimalt 40 000 BRA av totalt 56.000 kvm BRA. som er det samlede utbyggingspotensialet nord for Bispegata i felt C6 og C7. Det gjenstår da 16.000 kvm BRA som vil inngå i kostnadsbærende areal iht. infrastrukturavtalen.

6.2 Begrunnelse for planforslag alternativ 2B

Dersom det ikke vedtas å etablere utstillingsbygg sør for Bispegata (alt 1), må det legges til rette for et alternativ som er egnet for å etablere hele museet nord for Bispegata. Fra tiltakshavers side sikres dette best ved at hele museet kan etableres som et samlet bygningsvolum i felt C6 og traséen for Trelastgatas forlengelse er lokalisert som i alternativ 1. Statsbygg har derfor valgt å fremme et planforslag alternativ 2B med museet nord for Bispegata, som skiller seg noe fra delt alternativ 2A (Byrådens alternativ).

Byrådens alternativ forutsetter at kollektivholdeplassen lokaliseres øst for krysset Trelastgata – Bispegata, og det legges inn en større fleksibilitet for plasseringen av dette krysset enn i alt 2B, fra 90 grader på Bispegata og til Klypen. Statsbygg ønsker ikke disse forutsetningene fastsatt i planen. Løsningen er vurdert i delutredningen om trafikk, og forkastet ut fra hensynet til kulturminnene. Av hensyn til kontakten mellom Ladegården/Ladegårdshaven og Middelalderparken ønskes Bispegata smalest mulig fra Klypen og østover. Alt. 2A medfører at jo lenger vest krysset Trelastgata/Bispegata forskyves innenfor det fleksible området, jo lenger vil den største bredden forskyves østover. Selv en løsning med 90 graders vinkel forutsetter det brede feltet ført lenger øst enn alt 2B.

Videre vurderes den oppdelingen av bygningsvolumet i felt C 6, som foreslås i alt. 2A, som uhensiktsmessig for en rasjonell utbygging av feltet. Dette er en løsning som hindrer utbygging av et samlet og effektivt museumsbygg og har ikke den nødvendige generaliteten som grunnlag for en plan- og designkonkurranse. En slik løsning er vanskelig å fastsette før en plan- og designkonkurranse er gjennomført. Dersom vinnerutkastet gir løsninger på dette punktet som ingen av de viste alternativene forutsetter, må en mindre omregulering uansett gjennomføres.

Forslagsstiller ser seg derfor best tjent med at det vedtas et nordalternativ som er mest mulig lik alt 1 (delt). Alt. 2B er derfor identisk med alt. 1 mht. veiløsninger og utbygging nord for Bispegata, med unntak av at andelen bruksareal som kan benyttes til museum i dette området økes. Alt areal sør for Bispegata avsettes til park, men museumsutbyggingen nord for Bispegata vil ikke ha noen forpliktelser til å etablere parkutvidelsen her.

Dersom vikingskipene skal innplasseres nord for Bispegata, vil museet beslaglegge et utbyggingsvolum tilsvarende maks. utnyttelse i felt C6. Dette betyr at det vil gjenstå et utbyggingspotensial for annen bybebyggelse på 8.000 kvm BRA, som tilsvarer utnyttelsesgraden i C7. Av hensyn til ønsket fleksibilitet i plan- og designkonkurransen ønskes ikke dette volumet knyttet til et av feltene, men det er likevel nødvendig at hele bygget kan lokaliseres i C6, dersom dette viser seg å gi den beste løsningen for museet.

6.3 Anbefaling av alternativ

Alternativ 1 (museet delt om Bispegata) anbefales. Begrunnelsen er knyttet til museets behov slik de er beskrevet i Kap 6.1 og at et museumsbygg i parken kan bidra med større kvaliteter i området enn en kan oppnå uten dette bygget, som beskrevet i Kap. 6.2.

Utbygging med museet delt om Bispegata vil bidra til:

- Overbygging av Klypen og etablering av et sammenhengende parklandskap samt reetablering av middelalderens terrengform.
- Riving av Borgen og utbygging av museet åpner for siktaksen mot Akershus festning
- muliggjør en terrengmessig kontakt mellom Bispegata og Middelalderparken.

Fig 15: Illustrasjon av museet delt om Bispegata (over) og bilde av dagens situasjon (under).

Et museumsbygg i parken vil bidra til aktiviteter i parken, samt styrke sosial kontroll og trygghet. Uten museet i parken vil Oslo kommune stå alene om vedlikehold og utvikling. Aktivitetene i Borgen og Lokomotivverkstedet vil også bidra til aktiviteter og sosial trygghet, men trolig ikke i samme grad.

Planforslagene med museet nord for Bispegata anbefales ikke fordi det vil gi som resultat et tradisjonelt "bymuseum", med alle aktiviteter inne i bygningen, med sterkt begrensede muligheter til å kunne benytte parken som et element i historieformidlingen. Museet vil bli avgrenset av trafikkbarrierer på alle sider; Østre Tangent mot vest, Trelastgatas forlengelse mot nord og nordøst og med Bispegata som en vesentlig trafikkbarriere mot parken med vannspeilet. Vikingskipene risikerer å bli eksponert mot trafikkarer, ikke mot vannspeilet og Middelalderparken. Løsningen vurderes derfor ikke å kunne gi vikingskipene den plasseringen som vil være en nasjonal kulturskatt av denne dimensjonen verdig.